مقاومت علمای تقریبی اهل سنت در برابر وهابیت

دکتر کامیار صداقت ثمرحسینی
عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دبیرخانه شورای برنامه‌ریزی مدارس علوم دینی اهل سنت

صفحه اصلی | سامانه آموزشی | تماس با ما | جستجو | نقشه سایت

موضوعات مقالات
- همه
- قرآن و حدیث
- فقه و حقوق
- سایر موضوعات
- فلسفه و کلام
- سیاسی و اجتماعی
- اخلاقی و تربیتی

مقاومت علمای تقریبی اهل سنت در برابر وهابیت

(۰ نفر)

مقاومت علمای تقریبی اهل سنت در برابر وهابیت

بازدید ۴۰۴

۱۳۹۳/۱۰/۲۱

گروه: وحدت و تقریب

دکتر کامیار صداقت استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگیدر طول تاریخ معاصر جهان اسلام، علمای بزرگی از اهل سنت در مقابل سیاست‌های عربستان سعودی ایستادگی کرده‌اند.این عالمان بزرگ اهل سنت به دفاع از شیعه در برابر تکفیر و ترور وهابیت افراطی پرداختند.

برای فهم بهتر معضل تکفیر و ترور که امروزه دامن‌گیر جهان اسلام شده است. ابتدا باید به ویژگی متمایز سلفیه معاصر وهابی از گذشته‌اش توجه کرد. سلفیه وهابی اندیشه و عقیده‌ای جدید نیست و قدمت تاریخی نسبتاً زیادی دارد؛ با این‌حال، هرگز عقیده‌ای فراگیر در جهان اسلام نبوده است و در طی تاریخ برخی از سران آن همچون ابن تیمیه به

خبرگزاری فارس

گروه دیدگاه / حوزه تاریخ و تمدن اسلامی ۹۳/۱۰/۰۷ :: ۰۷:۰۰

دکتر کامیار صداقت

مقاومت علمای تقریبی اهل سنت در برابر وهابیت

در طول تاریخ معاصر جهان اسلام، علمای بزرگی از اهل سنت در مقابل سیاست‌های عربستان سعودی ایستادگی کرده‌اند،این عالمان بزرگ اهل سنت به دفاع از شیعه در برابر تکفیر و ترور وهابیت افراطی پرداختند.

برای فهم بهتر معضل تکفیر و ترور که امروزه دامن‌گیر جهان اسلام شده است، ابتدا باید به ویژگی متمایز سلفیه معاصر وهابی از گذشته‌اش توجه کرد. سلفیه وهابی اندیشه و عقیده‌ای جدید نیست و قدمت تاریخی نسبتاً زیادی دارد؛ با این‌حال، هرگز عقیده‌ای فراگیر در جهان اسلام نبوده است و در طی تاریخ برخی از سران آن همچون ابن تیمیه به زندان خلفای وقت افتاده‌اند و برخی دیگر همچون شیخ محمد بن عبدالوهاب (1122 - 1212 ه.ق) تحت تعقیب بوده‌اند.

مقاومت علمای تقریبی اهل سنت در برابر وهابیت

دکتر کامیار صداقت ثمرحسینی
عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

برای فهم بهتر معضل تکفیر و ترور که امروزه دامن‌گیر جهان اسلام شده است، ابتدا باید به ویژگی متمایز سلفیه معاصر وهابی از گذشته‌اش توجه کرد. سلفیه وهابی اندیشه و عقیده‌ای جدید نیست و قدمت تاریخی نسبتاً زیادی دارد؛ با این‌حال، هرگز عقیده‌ای فراگیر در جهان اسلام نبوده است و در طی تاریخ برخی از سران آن همچون ابن تیمیه به زندان خلفای وقت افتاده‌اند و برخی دیگر همچون شیخ محمد بن عبدالوهاب (۱۱۲۲ – ۱۲۱۲ ه.ق) تحت تعقیب بوده‌اند.

خلافت عثمانی، محمد بن عبدالوهاب و پیروانش را به‌عنوان خوارج می‌شناخته و با آن جنگیده است که خود تاریخی مفصل دارد؛ با این توصیف، وجه تمایز سلفیه از گذشته‌اش را باید با شکل‌گیری دولت سوم سعودی موردتوجه قرار داد که در آن کشور جدیدی با عنوان عربستان سعودی شکل می‌گیرد (۱۳۵۱ ق) و با سلطنت عبدالعزیز آل سعود (۱۹۰۲

– ۱۹۵۳ م) آغاز می‌شود. در آن زمان، برای اولین بار این عقیده در تاریخ جهان اسلام، دارای دولتی پشتیبان و باثبات نسبی شد که با بهره‌برداری از موقعیت بسیار راهبردی جغرافیایی (سیطره بر شهرهای مقدس مکه و مدینه) و استفاده از تقویم اسلامی (موسم حج) و قدرت مالی فزاینده (با اکتشاف نفت و گاز در عربستان سعودی) این اجازه را به شیوخ سلفی داد که طرح‌های وسیعی را برای تربیت سلفی جهان اسلام تدارک ببینند و با استفاده از ویژگی‌های سه گانه راهبردی یادشده، به تعلیم و تربیت نسل جوان جهان اسلام و به‌ویژه تربیت علمای آتی کشورهای اسلامی بپردازند.

دولت سعودی هوشمندانه، توسعه فرهنگی خود را با ایجاد «شبکه‌هایی» در جهان اسلام آغاز کرد. مفهوم شبکه در درک چرایی ظهور خرده گروه‌های وهابی در سراسر جهان و مهم‌تر از آن علت استمرار و تداوم حضور فرهنگی‌اش اهمیت دارد. شبکه ساختاری از خطوط است؛ یعنی در شبکه، ذرات، نه جدا از هم که در ارتباط با یکدیگر درک می‌شوند و میان مجموعه‌ای از تأسیسات، نقل‌وانتقالات، سازمان‌ها و ... ارتباط برقرار می‌کند؛ مانند شبکه انتشارات، شبکه مدارس و مساجد سلفی، شبکه رسانه‌های ماهواره‌ای، شبکه رسانه‌های اینترنتی و ...؛ برای مثال، آل سعود به مجموعه‌ای از انتشارات در جهان اسلام کمک مالی می‌کنند تا به مدح حکومت سعودی و یا دفاع از وهابیت و نشر آن بپردازند؛ مانند:

- «المکتب الاسلامی» در دمشق و بیروت (زهیر الشاویش(
- «مطبعهٔ النهضهٔ» در مصر
- «المکتبهٔ السلفیهٔ ومطبعتها» در مصر (متعلق به محب‌الدین خطیب(
- «مطبعهٔ المنار» (رشید رضا) در مصر
- «ادارهٔ ترجمان السنهٔ» (ناشر آثار ضد شیعی احسان الهی ظهیر) در لاهور پاکستان، که به تعبیر مرحوم علامه عسکری، در پس هر انفجار تروریستی ضد شیعیان در پاکستان، آثار تکفیری الهی ظهیر حضور دارد.
- «مطبعهٔ القرآن و السنهٔ» در امرتسد هند
- «المطبعهٔ المصطفویهٔ» در بمبئی هند
- «مطبعهٔ الإعتدال» و «مطبعهٔ الترقی» در دمشق

- «مطبعۀ امالقری» (در مکه)

در منابع جدیدی که در یک صدمین سالگرد تأسیس دولت سعودی تألیف شده است، مانند کتاب «الملک عبدالعزیز و العمل الخیری السعودیۀ» تألیف عمر بن صالح بن سلیمان العُمری، به‌صراحت به کمک‌های مالی ملک عبدالعزیز به پاره‌ای از انتشارات در جهت نشر سلفیه اشاره‌شده است و مسئله صرفاً گمان و احتمال نیست. برای مثال، از زمرۀ آثار منتشر شده در «مطبعۀ المنار» می‌توان به کتاب «الهدیۀ السنیۀ و التحفۀ الوهابیۀ النجدیۀ» اثر شیخ سلیمان بن سحمان اشاره کرد که در پاسخ به کتاب «النفخۀ الزکیۀ فی الرد علی شُبه الفرقۀ الوهابیۀ» اثر عبدالقادر الکیلانی اسکندرانی نوشته‌شده بود و شیخ محمد ابن مانع که از مبلغان شهیر سلفی وهابی در سعودی و قطر بود، مقدمه‌ای را بر چاپ دوم آن نوشته است.

از دیگر کتاب‌های موردحمایت پادشاهی سعودی در انتشارات المنار، کتاب «الضیاء الشارق فی رد شبهات المازق المارق» اثر شیخ سلمیان بن سحمان است که ردیه‌ای است بر کتاب «الفجر الصادق» اثر جمیل افندی صدقی الزهاوی. خطای بزرگ ما آن است که این‌گونه مراکز فرهنگی را جدا از هم تصور می‌کنیم، درحالی‌که اگر بر روی نقشۀ جغرافیایی، با ترسیم خطوطی، ارتباطات میان مراکز مادر و مراکز وابسته را به هم متصل کنیم، به‌صورت معناداری، خطوط در عربستان سعودی متراکم می‌شود. در خصوص شبکه‌های اینترنتی و ماهواره‌ای و نیز در آموزش عالی که دولت سعودی بزرگ ترین جریان‌های نقل‌وانتقال استاد – دانشجو را باهدف اجرای برنامه تربیتِ سلفیِ جهان اسلام، به راه انداخته است، موضوع کمابیش چنین است.

آنها در این مسیر دستاوردهای زیادی را در تغییر بافت فرهنگی برخی از کشورها داشته‌اند و در موارد زیادی نیز با ناکامی مواجه شده‌اند. در ادامه به چند نمونه از ناکامی‌های آنان در مواجهه و جذب عالمان تقریبی اهل سنت اشاره می‌شود.

نمونه‌هایی از مقاومت در برابر سیاست‌های ضد تقریبی سعودی

در طول تاریخ معاصر جهان اسلام، علمای بزرگی از اهل سنت در مقابل سیاست‌های عربستان سعودی ایستادگی کرده‌اند و دار التقریب قاهره را باید یکی از کانون‌های اصلی

بیداری اسلامی در این زمینه شمرد که در سیاق شکل‌گیری آن بسیاری از عالمان بزرگ اهل سنت به دفاع از شیعه در برابر تکفیر و ترور وهابیت افراطی پرداختند و بر وحدت اسلامی میان شیعه و اهل سنت تأکید کردند. (۱) البته باید به این موضوع توجه داشت که از ابتدای ظهور سلفیه وهابی (از دوره شیخ محمد بن عبدالوهاب) تاکنون، آثار بسیاری از سوی علمای اهل سنت در نقد افراط و تفریط های آن نوشته است.

سید مرتضی رضوی کشمیری، فهرستی از علمای سنی منتقد وهابیت را در ملحق کتاب «البراهین الجلیة فی دفع شبهات الوهابیة و دفع تشکیکاتهم» اثر سید محمدحسن قزوینی (متوفی ۱۳۸۰ ق) جمع‌آوری کرده است و فهرست مذکور، به صورتی کامل‌تر و با افزودن اسامی علمای شیعه توسط عبدالله محمد علی، با عنوان «معجم ما الّفه علماء ألأمة الإسلامیة للرد علی خرافات الدعوة الوهابیة» در مجلة «تُراثنا» شمارة ۴ (۱۷) سال چهارم شوال ۱۴۰۹ ق منتشرشده است. همچنین «عبدالله محمد علی» کتابی را با عنوان «معجم المؤلفات الإسلامیة فی الرد علی الفرقة الوهابیة» نوشته است که در سال ۲۰۰۹ م در بیروت منتشر شد و در آن بالغبر ۸۲۲ منبع اسلامی (شیعی و سنی) معرفی‌شده است. از دیگر چهره‌های بارز علمای اهل سنت که در برابر فشارهای آل سعود و شیوخ وهابیت ایستادگی و مقاومت کرده‌اند، عبارت‌اند از:

۱ .شیخ محمد شلتوت (۱۸۹۳–۱۹۶۳ م) عالم الأزهر و مفتی بزرگ اهل سنت، از بزرگان تقریب مذاهب اسلامی است که فتوای مشهوری درباره مذهب شیعه دارد. او تسلیم فضای سنگینی که مخالفان وهابی تقریب مذاهب اسلامی به راه انداخته بودند، نشد و با این شجاعت و تقوا، درسی بزرگ به نسل‌های آتی علمای شیعه و سنی داد. یکی از مخالفان سرسخت تقریب مذاهب اسلامی در آن روزگار، محب الدین الخطیب (۱۸۸۶ – ۱۹۶۹ م) بود که از دوستان شیخ عبدالعزیز بن باز مفتی سعودی و از حقوق‌بگیران دربار آل سعود بود که آثارش درباره شیعه، به‌ویژه کتابش با عنوان «الخطوط العریضة الاسس التی قام علیها دین الشیعة الإمامیة الاثنی عشریة» که در مخالفت با اقدام شیخ شلتوت و دار التقریب قاهره نوشته شده است، از منابع معرفی‌شده در فتاوی هیئت کبار علمای سعودی است. علمای شیعه نیز بر این کتاب نقدهای محکمی نوشته‌اند که می‌توان به آثار آیات عظام صافی گلپایگانی و مرحوم سید ابوالحسن رفیعی قزوینی اشاره کرد.

۲ .از اصحاب دار التقریب که باوجود مخالفت درباره سعودی، به‌تقریب میان مذاهب اسلامی و وحدت اسلامی میان شیعه و سنی تأکید کرده‌اند می‌توان به عبدالمجید سلیم مصر (۱۸۸۲ – ۱۹۵۷ م) محمد محمد المدنی (۱۹۰۷–۱۹۶۸ م) حسن البنا (۱۹۰۶–۱۹۴۹ م) اشاره کرد. برای مثال، حسن البنا در جریان ممانعت دولت سعودی از ورود کتاب «الحج علی المذاهب» (از انتشارات دارالتقریب قاهره)، آن را در دو صفحه به قطع بزرگ در روزنامه اخوان المسلمین منتشر کرد و آن را در میان حجاج توزیع کرد که اقدامی در تقابل با سلفیه وهابی به شمار می‌رفت.

۳ .حامد حفنی داود، زبان‌شناس و اندیشمند سنی مصری و استاد دانشگاه عین شمس قاهره بود که آثار متعددی در دفاع از تقریب مذاهب اسلامی و نیز دفاع از شیعه در برابر تکفیر وهابیت دارد که پاره‌ای از آن‌ها را سید مرتضی رضوی کشمیری در انتشارات نجاح جمع‌آوری و منتشر کرده است. او نیز همواره هدف دشمنی مخالفان تقریب مذاهب اسلامی بوده است.

۴ .دکتر علی عبدالواحد وافی، جامعه‌شناس و زبان‌شناس شهیر مصری و از محققان صاحب‌نام در زمینهٔ مقدمه و تاریخ ابن‌خلدون بود که با دارالتقریب در ارتباط بود. او تسلیم فشارهای وهابیت سعودی نشد و در راستای تحکیم تقریب مذاهب اسلامی کتابی با عنوان «بین الشیعهٔ و السنهٔ» را نگاشت. کتاب مذکور خشم شیوخ سلفی را برانگیخت و آنگاه‌که از منصرف کردن او از مسیر تقریب و وحدت اسلامی مأیوس شدند، به اشاره دولت سعودی، احسان الهی ظهیر مأمور نوشتن کتابی با عنوان «الرد علی الدکتور علی عبدالله وافی فی کتابه (بین الشیعهٔ و اهل السنهٔ)» شد که با دلارهای سعودی در چاپخانه «ادارهٔ ترجمان السنهٔ» منتشر شد.

۵ .شیخ محمد غزالی که به‌رغم آنکه آل سعود از طریق اهدای جوایز و اعطای کرسی درسی به او کوشیدند تا او را متمایل به خود کنند، ذره‌ای از آرزویش مبنی بر وحدت اسلامی کوتاه نیامد. او سرسختانه از فتوای شیخ شلتوت در اعلام شیعه به‌عنوان مذهبی اسلامی دفاع کرد. اتهام دروغین عقیده شیعه به تحریف قرآن را رد کرد و بر برادری اسلامی تأکید کرد و در بحبوحهٔ جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، در فرازی تاریخی که آتش خشم وهابی‌هایی نظیر شیخ عبدالله الموصلی را (در کتاب «عقائد الشیعهٔ حتی لا

ننخدع) برافروخت، چنین آرزو کرد که کاش می‌توانست گروهی از اهل سنت را برای یاری شیعه در جنگ با حزب بعث عراق اعزام کند، ولی افسوس که توان چنین کاری را ندارد. لازم به‌ذکر است که کتاب موصلی که بخش جالب‌توجهی از آن به‌نقد و رد مواضع تقریبی شیخ محمد غزالی اختصاص دارد، ده‌ها بار با هزینهٔ شیوخ وهابی تجدید چاپ‌شده است.

۶ .شیخ متولی الشعراوی (۱۹۱۱–۱۹۹۸ م) از علمای بزرگ الازهر بود که در برابر عقاید افراطی وهابیت ایستادگی کرد او نیز باوجود کوشش‌های سعودی در دعوت او به تدریس، به‌عنوان یکی از منتقدان پرنفوذ عقاید افراطی وهابیت باقی ماند. دل‌بسته مادیات نبود و با آنکه حقوق تدریس در عربستان ده برابر حقوقی بود که در مصر به او پرداخت می‌شد، زمانی که عرصهٔ خدمتی دید، به مصر بازگشت. از زیارت قبور، بنای مراقد اولیای الهی آشکارا دفاع کرد و فتوای مرحوم شلتوت را در جواز تعبد به مذهب شیعه تأیید کرد. نظرات تقریبی او درباره شیعه و دفاع از فتوای شیخ محمود شلتوت در روزنامهٔ الاهرام سال ۱۰۳ شمارهٔ ۳۲۹۳۲ منتشرشده است.

۷ .شیخ محمد سید طنطاوی (۱۹۲۸ – ۲۰۱۰ م) عالم دینی مصری، مفسر قرآن و مفتی سرشناس الازهر نیز فتوای شیخ شلتوت را مبنی بر اعتبار تعبد به مذهب شیعه تأیید کرد و برخلاف نظر شیوخ سعودی، اختلاف میان شیعه و سنی را در فروع دانست و تأکید کرد که تقریب اصل است و همهٔ مسلمانان به هم نزدیک هستند و دوری و جدایی میانشان مطلقاً وجود ندارد؛ بلکه آنچه هست همکاری در کار نیک و تقواست نه در راه گناه و تجاوز ... سیرهٔ زندگی آن مرحوم نشانه‌ای از عدم توفیق سیاست‌های آموزشی سعودی در جذب علمای تقریبی جهان اسلام است. از مجادلات معروف او با شیخ عبدالعزیز بن باز زمانی بود که شیخ عبدالعزیز بن باز مدعی شد که با صحبت با جنی از بت‌پرستان هندو که به بدن زنی مسلمان رفته و کنترل بدن زن را در دست گرفته بود، توانسته او را هدایت کند و راضی‌اش کرده است که از بدن زن خارج شود. طنطاوی آن را رواج خرافات دانست و آن را مردود دانست. عبدالعزیز بن باز در رد طنطاوی، رساله‌ای را با عنوان «إیضاح الحق فی دخول الجنی فی الإنسی و الرد علی من أنکر ذلک » نوشته است.

۸ .علامه شهید سعید رمضان البوطی (۱۹۲۹ – ۲۰۱۳ م)، شهید راه عزت و افتخار که فتاوی تقریبی بسیاری دارد. کوشش‌های وهابیت برای خارج کردن این عالم فرهیخته از محور تقریب و مقاومت اسلامی به‌جایی نرسید و سرانجام او را در عملیات تروریستی در مسجد به شهادت رساندند. بوطی به‌خوبی درک می‌کرد که آمریکا در هیچ‌یک از جناح‌بندی‌های منطقه قرار نمی‌گیرد، مگر آنکه اسرائیل هم در همان جناح است. در منطق و نگاه بوطی، نقد و اصلاح نظام سیاسی کشور سوریه لازم بود؛ اما نه در قالب توافقاتی خارجی که زیر نظر وزرای امور خارجه آمریکا از قبیلِ هیلاری کلینتون یا جان کری صورت گرفته باشد. شیوخ سلفی تکفیری همچون عدنان العرعور که برندۀ جایزۀ سعودی شاهزاده نایف بن عبدالعزیز آل سعود است، نتوانستند شادی خود را از شهادت آن عالم گران‌قدر اهل سنت پنهان دارند و با افتخار شادی تکفیری خود را در اینترنت (به‌ویژه در یوتیوب) منتشر کردند.

۹ .فتحی محمد عنایه معروف به فتحی یَکَن، (۱۹۳۳– ۲۰۰۹ م) اندیشمند اسلامی و رییس جبهۀ عمل اسلامی لبنان و دبیر کل سابق جماعت اسلامی لبنان بود. فتحی یکن از اعضای مجمع تقریب مذاهب اسلامی در سوریه بود و با مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی همکاری و همفکری داشت. دکتر فتحی یکن کتاب «أبجدیات التصور الحرکی للعمل الإسلامی» را در حمایت انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی نوشت.

۱۰ .علامه شیخ حسون مفتی سوریه است که کوشش‌های دولت‌های سعودی و قطر برای همراه کردن او با جریان تکفیری در سوریه به‌جایی نرسید و به جرم عدم سازش با تکفیر و ترور، فرزندش را به شهادت رساندند و این عالم راسخ‌تر از گذشته مسیر وحدت اسلامی را ادامه داده است.

۱۱ .شهید فتحی شقاقی (۱۹۵۱ — ۱۹۹۵ م) پزشک، اندیشمند و مبارز فلسطینی که سازمان جهاد اسلامی فلسطین را پایه‌گذاری کرد. از آثار مهم او در دفاع از وحدت اسلامی میان شیعه و سنی و مبارزه با وهابیت، کتاب «السنة و الشیعة ضجة مفتعلة» است. او سرانجام توسط عوامل موساد (سازمان تروریستی امنیت اسرائیل) در سفری که از لیبی به ایتالیا داشت، به شهادت رسید.

پانوشت

۱ .نویسنده در نوشتاری دیگر با عنوان «تقریب بین مذاهب اسلامی؛ سیره کهن علمای شیعه» به‌تفصیل به دفاع علمای شیعه از برادران اهل سنت پرداخته است. ببینید: خبرگزاری نسیم (۹ / ۶ / ۱۳۹۳ ه.ش) به نشانی:

http://www.nasimonline.ir/detail/News/۱۶۲/۹۲۱۵۳۹

منبع:

دبیرخانه شورای برنامه ریزی مدارس اهل سنت:

http://www.dmsonnat.ir/Article/۱۸۷۵/مقاومت-علمای-تقریبی-اهل-سنت-در-برابر-وهابیت.aspx

خبرگزاری فارس: ۱۳۹۳/۱۰/۷ :

http://farsnews.com/newstext.php?nn=۱۳۹۳۱۰۰۶۰۰۰۹۷۱